

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

رساله برای دریافت درجه دکتری زبانشناسی همگانی

بررسی تحولات معنایی و ساخت اطلاعاتی ساخت‌های نشاندار در

فرآیند ترجمه از انگلیسی به فارسی

رضا امینی

استاد راهنما

دکتر ارسلان گلفام

استادان مشاور

دکتر عالیہ کرد زعفرانلو کامبوزیا

دکتر فردوس آقا گلزاده

خرداد ۱۳۸۹

سلام افلا

بسمه تعالی

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضاء هیأت داوران نسخه نهایی رساله آقای رضا امینی زیر عنوان «بررسی تحولات معنایی و ساخت اطلاعاتی ساخت‌های نشاندار در فرآیند ترجمه از انگلیسی به فارسی» را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد می‌کنند.

اعضاء هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	دکتر ارسلان گلغام	استادیار	
۲- استاد مشاور	دکتر عالیہ کرد زعفرانلو کامبوزیا	استادیار	
۳- استاد مشاور	دکتر فردوس آقاگلزاده	دانشیار	
۴- استاد ناظر	دکتر رضا غفارثمر	استادیار	
۵- استاد ناظر	دکتر رامین اکبری	استادیار	
۶- استاد ناظر	دکتر فرزانه فرحزاد	دانشیار	
۷- استاد ناظر	دکتر کیوان زاهدی	استادیار	
۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده دکتر رضا غفارثمر		استادیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱-

در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲-

در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه رساله دکتری نگارنده در رشته زبانشناسی همگانی است که در سال ۱۳۸۹ در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر ارسلان گلغام، مشاوره سرکار خاتم دکتر عالیه کرد زعفرانلو کامیوزیا و مشاوره جناب آقای دکتر فردوس آقا گلزاده از آن دفاع شده است.»

ماده ۳-

به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴-

در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده رابه عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵-

دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶-

اینجانب رضا امینی دانشجوی رشته زبانشناسی همگانی، مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: رضا امینی

تاریخ و امضا:

آیین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی یا هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تصوه: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آیین نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تصوه در تاریخ ۸/۴/۸۷ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۲۳/۴/۸۷ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۱۵/۷/۸۷ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

اینجانب رضا امینی دانشجوی رشته زیست‌شناسی ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۳
مقطع دکتری دانشکده علوم انسانی متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آیین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه/ رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آیین نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم.

امضاء:
تاریخ:

به یاد استادام

دکتر علی محمد حق شناس

سپاسگزاری

نگارنده انجام این پژوهش را بدین دلیل در پیش گرفت که به ایران و ایرانی و زبان فارسی که از مولفه‌های همیشگی پیوند همه ایرانیان بوده است بی‌نهایت دلبستگی دارد. انگیزه انجام این پژوهش را دشواری‌هایی آفرید که در برخی کارهای ترجمه به آنها برخورد بود. ورود به حوزه علم زبانشناسی هر روز بیش از پیش نگارنده را متقاعد کرد که راه حل بسیاری از دشواری‌های ترجمه را باید در تبیین‌های زبانشناسی جستجو کرد. خوشبختانه در طول دوران دانشجویی زبانشناسی بودن از محضر بزرگترین زبانشناسان ایران بهره بردم. انسان‌های والایی که افزون بر دانش زبانشناسی درس زندگی شرافتمندانه و اخلاقی را به دانشجویان‌شان می‌آموزند. از همه این استادانم سپاسگزارم، و سر تعظیم در برابرشان فرود می‌آورم. در این میان پیش از همه باید از استادم زنده‌یاد دکتر علی‌محمد حق‌شناس یاد کنم. رفتن او که من بسیار امیدوار بودم در جلسه دفاع حضور داشته باشند برای همه شاگردانش جبران‌ناپذیر است. روانش شاد باد. استادانم دکتر یحیی مدرسی و دکتر محمد دبیرمقدم در شکل‌گیری علاقه من به زبانشناسی و سنت علمی و دقت در نگارش متن علمی بسیار تاثیرگذار بوده‌اند، از این هر دو بزرگ سپاسگزارم. استادانم دکتر مصطفی عاصی و ایران کلباسی همواره مرا تشویق کرده‌اند و از راهنمایی‌های ارزنده‌شان بهره‌مند ساخته‌اند از این دو استاد بزرگوام نیز سپاسگزارم.

از آقای دکتر ارسلان گلغام، استاد راهنما، خانم دکتر عالیه کرد زعفرانلو کامبوزیا، استاد مشاور نخست، و آقای دکتر فردوس آقاگلزاده، استاد مشاور دوم پژوهش نیز سپاسگزارم. از استادان داور این رساله خانم دکتر فرزانه فرحزاد، و آقایان دکتر رامین اکبری، دکتر کیوان زاهدی، و دکتر رضا غفارثمر که با داوری رساله را پذیرفتند نیز بسیار سپاسگزارم.

قدردان دوستی و همراهی دوستان گرامی‌ام دکتر حسین محمدی و مظفر امینی که در کنارم بودند تا این پژوهش به سرانجام رسید نیز هستم؛ و از دوست عزیز دکتر حسین صافی که کتاب سودمندی را در اختیارم قرار داد نیز سپاسگزارم.

از مادر، پدر و خواهرانم که زندگی، تحصیلات و امیدهایم را از آنها دارم هم... .

خرداد ۱۳۸۹ خورشیدی

چکیده

این نوشته به بررسی تحولاتی می‌پردازد که در لایه‌های مختلف معنایی و ساخت اطلاع یک ساخت نشاندار در فرایند ترجمه از انگلیسی به فارسی ممکن است روی دهد. چارچوب نظری این پژوهش را دستور نقش‌گرایی نظام‌مند هالیدی فراهم ساخته است. منظور از ساخت نشاندار در این پژوهش ساخت‌های موسوم به آغازگر اسنادی‌شده، نقش‌برابر، وارونه و ساخت‌هایی است که در آنها پیش‌سازایی صورت گرفته است. همچنین لایه‌های معنایی یک پاره‌گفتار با توجه به فرانش‌های سه‌گانه دستور نقش‌گرایی هالیدی - فرانش تجربی، فرانش میان‌فردی و فرانش متنی - تعیین و تحلیل شده است. ساخت اطلاعی پاره‌گفتارها نیز با توجه به چگونگی جریان یافتن اطلاع نو و کهنه در آنها بررسی شده است. داده‌های پژوهش از میان حجم انبوهی از داده‌هایی برگرفته شده است، که از ۱۰ کتاب انگلیسی و متن ترجمه‌شده آنها به فارسی استخراج شده‌اند. بدین ترتیب که نخست داده‌ای از متن انگلیسی استخراج شده است، و سپس برابر ترجمه‌شده آن در متن فارسی نیز پیدا و استخراج شده است. در گام بعد، پاره‌گفتارهای انگلیسی و فارسی در چارچوب نظری پژوهش، با در نظر داشتن پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش، تحلیل و بررسی شده است، و تحولات احتمالی که در فرایند ترجمه در هر یک از لایه‌های معنایی و ساخت اطلاع یک پاره‌گفتار ترجمه‌شده ممکن است روی داده باشد نشان داده شده است. در مواردی نیز با توجه به اهداف پژوهش ترجمه/های پیشنهادی نگارنده ارائه و بررسی شده است. در فصل نتیجه‌گیری، با توجه به بررسی داده‌ها در فصل پیشین، دوباره پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش مطرح گردیده است و نتایج پژوهش در رابطه با آنها بررسی شده است. این پژوهش نشان می‌دهد که در هر سه لایه معنایی یک پاره‌گفتار، و ساخت اطلاعی آن، در فرایند ترجمه از انگلیسی به فارسی ممکن است تحولاتی روی دهد که بسیاری از آنها در صورت آشنایی مترجم با این لایه‌های معنایی و اطلاعی، و همچنین توجه داشتن به توانایی‌هایی که آرایش واژگانی آزاد زبان فارسی بدان می‌دهد، قابل پرهیز هستند. این پژوهش همچنین نشان می‌دهد که در صورت تحلیل معنای یک پاره‌گفتار در چارچوب نقش‌گرایی هالیدی، معنا بسیار ملموس‌تر، قابل دسترسی‌تر و سنجش‌پذیرتر می‌شود. از این رو، افزون بر آنکه به نظر می‌رسد بسیاری از نظراتی که درباره تعیین‌ناپذیری معنا وجود دارد قابل تعدیل هستند، به نظر می‌رسد که توجه به لایه‌های مختلف معنایی و اطلاعی یک پاره‌گفتار معیار خوبی است برای ارزش‌یابی میزان موفقیت یک مترجم در انتقال معنای متن زبان مبدا به متن زبان مقصد.

واژگان کلیدی: تحولات معنایی، ترجمه، فرانش تجربی، فرانش میان‌فردی، فرانش متنی، ساخت اطلاع

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل یکم: مقدمه
۲	۰-۱ مقدمه: بیان مسئله
۵	۱-۱ ضرورت انجام پژوهش
۶	۲-۱ پرسش‌های پژوهش
۶	۳-۱ فرضیه‌های پژوهش
۷	۴-۱ هدف‌های پژوهش
۷	۵-۱ روش انجام پژوهش
۷	۶-۱ ساختار پژوهش
۹	۷-۱ واژگان و اصطلاحات کلیدی
۱۰	فصل دوم: پیشینه پژوهش
۱۱	۰-۲ مقدمه
۱۱	۱-۲ نشاننداری
۲۱	۲-۲ پیشینه پژوهش در ایران
۳۵	۳-۲ پیشینه پژوهش در کشورهای دیگر
۴۴	۴-۲ زبانشناسی و ترجمه
۵۱	فصل سوم: چارچوب نظری پژوهش
۵۲	۰-۳ مقدمه
۵۲	۱-۳ چارچوب نظری پژوهش

۵۸	۱-۱-۳ فرانش متنی
۶۹	۲-۱-۳ فرانش میانفردی
۷۶	۳-۱-۳ فرانش تجربی
۹۰	۴-۱-۳ فراتر از بند
۹۱	۲-۳ ساخت اطلاعی
۱۰۳	۳-۳ ساخت‌های نشاندار
۱۰۳	۱-۳-۳ ساخت آغازگرهای اسنادی شده
۱۰۵	۲-۳-۳ ساخت نقش برابر
۱۰۷	۳-۳-۳ ساخت‌های وارونه
۱۱۱	۴-۳-۳ ساخت‌های پیشایندسازی شده
۱۱۷	فصل چهارم: بررسی داده‌های پژوهش
۱۱۸	۰-۴ مقدمه
۱۱۹	۱-۴ ساخت آغازگرهای اسنادی شده
۱۵۲	۲-۴ ساخت نقش برابر
۱۷۳	۳-۴ ساخت‌های وارونه
۱۹۶	۴-۴ ساخت‌های پیشایندسازی شده
۲۲۰	۵-۴ نتیجه‌گیری
۲۲۳	فصل پنجم: نتیجه‌گیری
۲۲۴	۰-۵ مقدمه
۲۲۴	۱-۵ پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش
۲۲۷	۲-۵ نتایج دیگر

۲۲۸	۳-۵ کاربردهای پژوهش
۲۲۹	۴-۵ پیشنهادهایی برای پژوهش بیشتر
۲۳۱	کتابنامه
۲۴۲	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۲۵۲	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی

فهرست کوتاه‌نوشت‌های فارسی

آغ. تج = آغازگر تجربی

آغ. وج = آغازگر وجهی

اف = افزوده

اف. وج = افزوده وجهی

پ. س = پیونددهنده ساختاری

رابط = رابطه‌ای

شنا = شناسا

شناخ = شناخته

ع. ح = عنصر حاشیه‌ای

ع. ز = عنصر زماندار

ف = فرایند

فا = فاعل

ما = مانده

ماد = مادی

مح = محمول

فهرست کوتاه‌نوشت‌های انگلیسی

Su = subject

Fi = finite

Pre = predicator

Co = complement

Adj = adjunct

Th = Theme

Rh = Rheme

Pro = process

Ided = identified

Ider = identifier

Rel = relational

Ac = actor

Ma = material

Go = goal

Ver = verbal

Ci = circumstance

m. adj = modal adjunct

Emphatic = emphatic meaning

Top = topical

Str = structural

Tex = textual

فصل یکم

مقدمه و کلیات طرح تحقیق

۱-۰ مقدمه: بیان مسئله

اهمیت امر ترجمه امروزه، دست کم در محیط‌های آموزشی و پژوهشی، بر کسی پوشیده نیست. سرعت و حجم بالای تولیدات علمی در کشورهای مختلف امروزه تا بدان حد بالاست که برای استفاده به موقع و بهینه، هر جامعه‌ای نیازمند مترجمان خبره‌ای است که بتوانند متون تولیدشده را به موقع و با کیفیت بالا به زبان آن جامعه برگردانند. این تصور اشتباه در رابطه با ترجمه همواره وجود داشته است که با دانستن یک زبان خارجی هر کسی می‌تواند دست به ترجمه از آن زبان به زبان مادری خود بزند؛ همین امر باعث شده است که شمار بسیاری ترجمه نارسا، نامفهوم و نادقیق وارد بازار نشر جامعه شود. صرف نظر از موانعی که این گونه ترجمه‌ها در انتقال و فراگیری دانش برای جامعه و خواننده فراهم می‌آورند، در بسیاری از موارد باعث ورود ساخت‌های بیگانه به زبان مقصد و همچنین نارسا جلوه دادن آن می‌شوند. از این رو است که در بسیاری از موارد در محیط‌های دانشگاهی ایران می‌شنویم که گفته می‌شود زبان فارسی برای انتقال و بیان مفاهیم فلان رشته علمی نارساست، و در این گونه رشته‌ها به جای ترجمه باید از متون اصلی بهره گرفت. معمولاً برای اثبات درستی این حرف نیز به ترجمه فلان کتاب استناد می‌شود که برای استاد و دانشجوی آن رشته خواندنش از متن اصلی دشوارتر است. بررسی این گونه متن‌ها در بسیاری از موارد نشان می‌دهد که عیب کار را نه در توانایی‌ها و امکانات زبان فارسی که در دانشی که مترجم از زبان مبدا و زبان فارسی، و شاید مهم‌تر از آنها شناختی که او از فرایند ترجمه و صورت و معنای زبانی دارد، باید جستجو کرد.

بنابراین، به نظر می‌رسد که در جامعه در حال توسعه‌ای چون ایران که حجم انبوهی از مطالب هر ساله به زبان فارسی برگردانده می‌شود، و به نظر می‌رسد نیاز علمی جامعه نیز بسیار بیشتر از این است، باید نگاه ژرف‌اندیشانه‌تر و علمی‌تری به فرایند ترجمه داشت. در این میان علم زبانشناسی که ساده‌ترین و شناخته‌شده‌ترین تعریف آن «مطالعه علمی زبان است» از کارآیی ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که در ترجمه پیش و پیش از هر چیز دیگری با زبان سر و کار داریم که موضوع مطالعه علم زبانشناسی است. خوشبختانه در چند دهه اخیر فرایند ترجمه بر پایه دیدگاه‌های مختلف زبانشناسی در جهان مورد بررسی قرار گرفته است، و در این میان نیز جدای از کتاب‌ها و مقالاتی که در زمینه ترجمه منتشر شده است، در دانشگاه‌های کشور نیز پایان‌نامه‌های بسیاری در زمینه مسائل مربوط به ترجمه به انجام رسیده است که نویدبخش نگاه علمی به ترجمه در جامعه ایران است. این پژوهش نیز گامی است در جهت، معرفی، بررسی و شناخت یکی از دشواری‌های موجود در امر ترجمه یعنی ترجمه ساخت‌های نشاندار، به منظور فراهم آوردن بستری برای پرهیز از نارسایی‌هایی که عدم آشنایی با این گونه ساخت‌ها در فرایند ترجمه موجب می‌شود.

نشاننداری از جمله مسائلی است که در مکتب‌های مختلف زبانشناسی مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. در نوشتگان زبان شناسی گفته می‌شود که در سطوح مختلف زبان، از آوا گرفته تا واژه و جمله و حتی واحدهای بزرگ‌تر از آن، ما شاهد وجود نشاننداری هستیم. به طور کلی گفته می‌شود که در زبان موارد نشاندار نسبت به همتایان بی‌نشان خود از تواتر کمتری برخوردارند، به لحاظ صوری پیچیده‌ترند و میزان جهانی بودن آنها نیز کمتر است. بنابراین توصیف و بررسی این گونه ساخت‌ها نیز پیچیده‌تر به نظر می‌رسد. به لحاظ معنایی در سطح واژه و جمله عناصر و ساخت‌های نشاندار نسبت به همتایان بی‌نشان خود از بار معنایی بیشتری برخوردار هستند. به بیان دیگر، آنها حامل بخش‌های خاصی از معنا هستند که مورد توجه و تأکید خاص تولیدکننده یک پاره‌گفتار خاص زبانی است. از این رو انتقال این گونه معانی در فرایند ترجمه به سهولت انجام نمی‌گیرد. اگر به طور کلی ترجمه را فرآیند کشف، دریافت و انتقال معنایی تعریف کنیم که در ساخت‌های زبان مبداء کدگذاری شده است، متوجه می‌شویم که در فرآیند ترجمه ما با دو مؤلفه اصلی سروکار داریم: ساخت‌ها یا صورت‌های زبانی، و معنی. از این

دو، معنا دارای اولویت است و هدف ترجمه برگرداندن معنا از زبان مبدا به زبان مقصد بدون کم یا زیاد کردن آن است. اما با توجه به اینکه ذهنیت گویشوران زبان‌های مختلف معنی را به شیوه‌های متفاوتی کدگذاری می‌کنند، و اصولاً به دلیل آنکه معنی دارای ماهیتی غیرعینی و در موارد بسیاری غیر قابل دسترس است، در جریان ترجمه بخشی از معنی دچار تغییر می‌شود، گاه معنایی به متن افزوده می‌شود و گاه بخش/هایی از معنا از دست می‌رود. از سوی دیگر به نظر می‌رسد که با توجه به تفاوت‌هایی که در ساخت و آرایش واژگانی زبان‌های مختلف وجود دارد این زبان‌ها از امکانات مختلفی برای کدگذاری معنی برخوردار هستند که به آنها اجازه می‌دهد با استفاده از ابزارهای زبانی خاصی بر بخش‌های مشخصی از معنا تأکید بیشتری گذارند. معمولاً برگرداندن آن بخش‌هایی از معنای متن که با استفاده از ساخت و آرایش واژگانی بی‌نشان زبان بیان شده است به زبان دیگر چندان دشوار نیست؛ چرا که این بخش از معنا معمولاً از نوع گزاره‌ای است که حاصل جمع معانی عناصر سازنده یک ساخت خاص است. هر چند که در این گونه موارد نیز برای بیان معنی باید از ساخت/های طبیعی زبان مقصد استفاده کرد که این نیز خود مستلزم جابجایی سازه‌ها و عناصر درون جمله، و پیروی از آرایش واژگانی زبان مقصد است. گفتن ندارد که از ترجمه ساخت‌بنیاد تنها در مواردی استفاده می‌شود که هدف نه برگرداندن معنی که مطالعه ساخت یک زبان باشد. افزون بر معنای گزاره‌ای، هر متنی دارای لایه‌های معنایی دیگری نیز است. بخشی از این لایه‌های معنایی ممکن است مورد تأکید خاص گوینده یا نویسنده متن باشد، به طوری که به دلایلی او بخواهد آن را در کانون توجه خواننده یا گوینده قرار دهد. با توجه به تفاوت‌های ساختاری زبان‌ها و اهمیتی که این گونه معانی برای گوینده/نویسنده دارند، و نیز با توجه به اینکه این گونه معانی بر خلاف معنای گزاره‌ای حاصل جمع معانی عناصر یا سازه‌های سازنده متن زبانی نیستند، و همچنین با توجه به اینکه بیان آنها مستلزم جابجایی سازه‌های زبان و استفاده از ساخت‌های نشان‌داری است که با آرایش واژگانی غالب زبان همخوانی ندارند، برگرداندن آنها به زبان دیگر آسان نیست، و نیازمند شناخت کامل ساخت هر دو زبان مبدا و مقصد از سویی، و فرایند و پیچیدگی‌های ترجمه از سوی دیگر دارد. افزون بر این، به نظر می‌رسد که در مواردی اصولاً نمی‌توان برابری برای یک ساخت نشان‌دار زبان مبدا در زبان مقصد پیدا کرد، و به همین دلیل برای بیان معانی این گونه ساخت‌ها باید به

دنبال یافتن ساخت‌های دیگری بود. بنابراین چگونگی انتقال معانی ساخت‌های نشاندار و تحولاتی که در لایه‌های مختلف معانی آنها روی می‌دهد مسئله‌ای است که پرداختن بدان می‌تواند بسیار راهگشا باشد. از سوی دیگر، در حوزه‌های مختلفی که به مطالعه معنا پرداخته می‌شود معمولاً گفته می‌شود که معنا دارای ماهیتی سیال و بسیار تعین‌ناپذیر است. پیامد چنین باوری درباره معنا در عرصه ترجمه این بوده است که بسیاری از نارسایی‌های ترجمه با توجه به سیال‌بودگی و تعین‌ناپذیری معنا توجیه شده‌است. با وجود آنکه کلیت بحث تعین‌ناپذیری معنا درست است، به نظر می‌رسد که توجه به ماهیت چندلایه‌ای معنای هر پاره‌گفتار زبانی می‌تواند به تعدیل این نظر کلی نیز بینجامد.

۱-۱ محدوده پژوهش

در این پژوهش، بررسی لایه‌های مختلف معنایی و ساخت اطلاعاتی ساخت‌های نشاندار محدود به ده متن نوشتاری ترجمه‌شده از انگلیسی به فارسی است. همچنین با توجه به استفاده روزافزون از نظریه‌های نقش‌گرایی زبانشناسی در تحلیل و بررسی متون مختلف، و با توجه به اینکه در این نظریه‌ها لایه‌های مختلف معنایی پاره‌گفتارهای زبانی مورد توجه قرار گرفته‌اند، این پژوهش نیز بر مبنای نقش‌گرا، و به طور خاص دستور نقش‌گرایی نظام‌مند هالییدی انجام می‌گیرد.

۱-۲ ضرورت انجام پژوهش

تا آنجا که نگارنده می‌داند، در ایران (و با توجه به جستجوهایی که در اینترنت صورت گرفته است، در خارج از ایران) منبعی وجود ندارد که به بررسی تحولات معنایی و ساخت اطلاعاتی ساخت‌های نشاندار در جریان ترجمه از یک زبان خارجی به زبان فارسی پرداخته باشد. از این رو، با توجه به اهمیت بررسی زبانشناختی متون ترجمه‌شده از زبان‌های دیگر به زبان فارسی، به ویژه از زبان انگلیسی، و همچنین نقش تاثیرگذار و انکارناپذیر ترجمه در دنیای کنونی، و با توجه به ترجمه‌های نارسای بسیاری که وارد زبان فارسی شده است؛ و با توجه به آنکه بسیاری از این نارسایی‌ها حاصل عدم شناخت یا توجه مترجمان

به ساخت ها و عناصر نشاندار و لایه‌های مختلف معنایی و کارکردهای آنها است، انجام این پژوهش یک ضرورت به نظر می‌رسد.

۱-۳ پرسش‌های پژوهش

بر پایه آنچه در بخش مقدمه گفته شد پرسش‌های اصلی این پژوهش به صورت زیر بیان می‌شوند:

- چه رابطه‌ای بین نشاننداری ساختاری و بیان معنای کاربردشناختی وجود دارد؟
- آرایش آزاد زبان فارسی، چه نقشی در بیان معنای ساخت‌های نشاندار بر عهده دارد؟
- چه تحولات معنایی در ساخت‌های نشاندار در جریان ترجمه آنها به زبان فارسی به وجود می‌آید؟
- ترجمه ساخت‌های نشاندار، به گونه‌ای که ساخت اطلاعی آنها در زبان مقصد حفظ شود، چه معیاری برای ارزشیابی ترجمه در اختیار ما قرار می‌دهد؟

۱-۴ فرضیه‌های پژوهش

با توجه به پرسش‌های بالا فرضیه‌های پژوهش به صورت زیر بیان می‌شوند:

- ساخت‌های نشاندار بر مبنای ساختار اطلاعی امکان بیان معنای کاربردشناختی را فراهم می‌سازند.
- آرایش واژگانی آزاد زبان فارسی، باعث شده است که این زبان از امکانات بیشتری برای بیان معنای ساخت‌های نشاندار برخوردار باشد.
- در مواردی یافتن ساختی معادل ساخت نشاندار زبان مبداء در زبان مقصد غیرممکن است، از این رو مترجم از ساخت‌های دیگری برای بیان معنا استفاده می‌کند، و در نتیجه معنای زبان مبداء دستخوش تحول می‌شود.
- با توجه به اهمیت معانی کاربردشناختی که به وسیله ساخت‌های نشاندار بیان می‌شوند، موفقیت یک مترجم در بیان معنای مورد نظر نویسنده به میزان دقت او در ترجمه ساخت‌های نشاندار و حفظ ساخت اطلاعی آنها بستگی دارد.

۵-۱ هدف‌های پژوهش

این پژوهش به دنبال برآورده ساختن هدف‌های زیر است:

- ارائه راهکارهایی برای انتقال معانی ساخت‌های نشاندار، به گونه ای که تا جای ممکن معنا دست نخورده باقی بماند و ساخت به کار رفته برای بیان آن نیز در زبان مقصد غیرطبیعی جلوه‌گر نشود.
- نشان دادن لزوم استفاده از یافته‌ها، تحلیل‌ها و دانش زبانشناسی در دریافت و برگرداندن معنای دقیق ساخت‌های نشاندار در فرآیند ترجمه.

۶-۱ روش انجام پژوهش

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است. همان گونه که توجه به عنوان این رساله نشان می‌دهد، برای انجام این پژوهش نگارنده باید به چند حوزه خاص توجه ویژه‌ای می‌کرده است. از این رو، در گام نخست او منابع مختلفی را که در زمینه نشاننداری، ساخت اطلاعی، معناشناسی و ترجمه موجود بوده است مطالعه و فیشبرداری کرده است. در گام بعد، نگارنده به مطالعه و فیشبرداری درباره نظریه زبانشناختی پرداخته است که زیربنای نظری پژوهش را فراهم آورده است. سپس داده‌های پژوهش از منابع انگلیسی استخراج شده و برابر آنها در متون ترجمه‌شده فارسی نیز استخراج شده است. در گام بعد به منظور پاسخ‌گویی به پرسش‌های پژوهش و سنجش فرضیه‌های آن، بر مبنای نظریه نقش‌گرای هالیدی، داده‌های پژوهش بررسی شده است، و تحولاتی که در معنا و ساخت اطلاعی آنها به وجود آمده است نشان داده شده است.

۷-۱ ساختار پژوهش

این پژوهش در پنج فصل سامان یافته است: